

WÄGNER

autobiogr. rysy mają powieści *Genomskådad* (Sto 1937) i *Hemlighetsfull* (Sto 1938); ponadto W. jest autorką biografii *Selma Lagerlöf* (I-II, Sto 1942-43), a także zbiorów nowel *Fred med jorden* (Sto 1940; z E. Tamm), poświęconych problematyce ekologicznej, oraz *Spinnarskan* (Sto 1948).

H. Martinson, *Elin W.*, Sto 1949; G. Weidel, *Svenskt Litteraturllexikon*, Lu 1964, 571-572; U. Isaksson, E.H. Linder, *Elin W.*, Sto 1977, 2003; *Den svenska litteraturen*, Sto 1989, IV 161-167; Z. Ciesielski, *Słownik pisarzy skandynawskich*, Wwa 1991, 450-451; G. Hägg, *Den svenska litteraturhistorien*, Sto 1996, 1999, 428-431; *Elin W. i litteraturhistorien*, Växjö 2011.

Dorota Janukowicz

WAGNER JOHANN EVANGELIST ks., ur. 5 XII 1807 w Dattenhäusen (obecnie Ziethem k. Dylingi), zm. 10 X 1886 w Dylindze, teolog, społ. działacz, sługa Boży.

Studiował filozofię i teologię na uniwersytecie w Monachium, a od 1830 w diecezjalnym seminarium duch. w Dylindze; 1833 przyjął święcenia kapł.; 1936 został prefektem w dylindzkim seminarium duch., 1842 prof. dogmatyki w tamtejszym liceum filoz.-teol., a 1843 duchowym dyr. domu macierzystego franciszkańek z Dylingi i ich spowiednikami; 1847 zał. (z przeoraszą M.Th. Haselmayer) zakład dla głuchoniemych, który zapoczątkował fundację Regens-Wagner-Stiftungen zajmującą się niesieniem pomocy dla osób niepełnosprawnych; W. utworzył placówki opiekuńcze w Glött (1869), Zell (1872), Hohenwart (1876), Lauterhofen i Holsteinie (1881) oraz Michelfeld (1885); 1863 objął stanowisko rektora seminarium duch. w Dylindze; 1878 został odznaczony Orderem św. Michała przez króla Bawarii → Ludwika II; 2001 rozpoczął się jego proces beatyfikacyjny.

M.L. Eder, *Helpfen macht nicht ärmer*, Altötting 1997, 165-179 (bibliogr.); M. Berger, *Who is Who der sozialen Arbeit*, Fr 1998, 607-608; tenże, *BBKL XX 1509-1516* (bibliogr.); Ch. Goldt, *Selig- und Heiligsprechungs-Verfahren. Regens Johann Evangelist W. 1807-1886*, Au 2003; M. Eder, *LThK XI* (2006) 257-258.

Stanisław Józef Koza

WAGNER PETER, ur. 19 VIII 1865 w Kürenz k. Trewiru, zm. 17 X 1931 we Fryburgu Szwajc., niem. muzykolog.

W 1876-86 uczęszczał do gimnazjum i katedralnej szkoły muz. w Trewirze; 1886-90 na uniwersytecie w Strasburgu studiował filologię klasyczną i historię, a nast. muzykologię pod kierunkiem G. Jacobsthal, uzyskując doktorat na podstawie pracy *Palestrina als weltlicher Komponist* (Str 1890); 1890-93 kontynuował studia w Berlinie u H. Bellermanna i Ph. Spitty; po habilitacji 1893 na nowo założonym uniwersytecie we Fryburgu Szwajc. został prywatnym docentem historii muzyki i muzyki kościelnej; 1902 prof. zwyczajnym, a 1920-21 pełnił funkcję rektora; 1901, pod patronatem pap. Leona XIII, założył Académie Grégorienne, której celem było badanie teorii i praktyki śpiewu liturg.; 1904 został powołany przez pap. Piusa X na członka komisji przygotowującej wat. edycję → chorału gregoriańskiego (I); 1927-30 był pierwszym przew. Internationale Gesellschaft für Musikwissenschaft, członkiem Kungliga Musikaliska Akademien w Sztokholmie, Deutsche Akademie w Monachium i przew. komisji muzykol. w Allgemeiner Cäcilienverein.

W gł. dziele *Einführung in die gregorianischen Melodien. Ein Handbuch der Choralwissenschaft* (I-II, Fri 1895-1905, III, L 1921) podjął problematykę rozwoju chorału, paleografii muz. oraz zajął się systemem notacji i sposobami ich interpretacji; w *Geschichte der Messe* (L 1913) w syntetyczny sposób ukazał genezę i rozwój mszy jako formy muz., nazywając ją owocem związku liturgii ze sztuką; udowodnił, że polifonia mszy zakorzeniona jest w chorale.

K.H. Schlager, *MGG*(P) XVII 379-380; J. Morawski, *EM*(B) XII 14-15.

Łukasz Kąmy

WAGNER RICHARD, ur. 22 V 1813 w Lipsku, zm. 13 II 1883 w Wenecji, niem. kompozytor.

Muzyki uczył się w Lipsku w Alte Nikolaischule (od 1828) i Thomasschule (od 1830), a od 1831 na uniwersytecie i u Th.

Weinliga, kantora Thomaskirche; podczas franc. rewolucji lipcowej (1830) działał w grupie studentów wspierających dążenia wolnościowe Polaków, a po upadku powstania listopadowego napisał uwerturę *Polonia*; 1833 został dyrygentem chóru w Würzburgu; od 1836 był dyr. teatru w Królewcu i od 1837 w Rydze; od 1839 przebywał w Paryżu, gdzie poznał m.in.: G. Meyerbeera, H. Berliozę i F. Halévy'ego; 1842 w Berlinie zaprzyjaźnił się z F. Lisztem; od 1843 był nadwornym kapelmistrzem w Dreźnie; w okresie wiosny ludów (1848-49) w Niemczech zaangażował się w ruchy rewolucyjne i reformatorskie, a po ich stłumieniu wyemigrował i 1850-62 przebywał w Zurychu; 1862 wrócił do Drezna, a dzięki protekcji króla Ludwika II mógł ponownie mieszkać i tworzyć w Niemczech; 1865, z powodu swych antysemitów poglądów i intryg wymierzonych w króla, został zmuszony do wyjazdu do Szwajcarii; najpierw osiedlił się w Genewie, a 1866 w Tribschen k. Lucerny; 1868 przeniósł się do Monachium i w tymże roku, w Lipsku poznał F. → Nietzschego; dzięki ponownemu poparciu Ludwika II i przyjaciół, przeniósł się 1872 do Bayreuth, gdzie doprowadził do budowy 1872-76 teatru operowego, przeznaczanego do realizacji swoich dzieł; w ostatnich latach życia pisał prace teor.-filoz. (wpływ A. → Schopenhauera i Nietzschego) oraz operę *Parsifal*.

Główne miejsce w dorobku muz. W. zajmują dzieła sceniczne; jego twórczość operową dzieli się na 3 okresy; w 1. powstały m.in.: *Wesele* (1832-33), *Boginki* (1833-34), *Zakaz miłości* (1835-36) i *Rienzi, ostatni z Trybunów* (1838-40), napisany w stylu heroicznej opery franc.; 2. okres stanowi kontynuację niem. opery romantycznej, m.in.: *Holender tułacz* (1841), *Tannhäuser i turniej śpiewaczy na Wartburgu* (1843-45), *Lohengrin* (1845-48); w 3. okresie realizował ideę syntetycznego dzieła sztuki, w którym słowo i muzyka łączą się w niepodzielny dramat sceniczny; w tym czasie stworzył tetralogię *Pierścień Nibelunga* (cykl 4 dramatów muz. opartych na średniowiecznym poemacie germ.): *Złoto Renu* (1853-54), *Walkiria* (1854-56), *Siegfried* (1856-59), *Zmierzch bogów* (1859-74), oraz opery: *Tristan i Izolda* (1857-59), *Śpiewacy norymberscy* (1862-67) i *Parsifal* (1877-82), którego idea wiąże się ze szkicem dramatu *Jesus von Nazareth* (1849), a akcja nawiązuje do liturgii Wielkiego Piątku; zawiera on sceny wzorowane na Ostatniej Wieczerzy, a postać tytułowa, przez ideę wyrzeczenia się zmysłowych rozkoszy i ofiarę z samego siebie, archetyp czerpie z postaci Jezusa Chrystusa; jego treścią jest zwycięstwo dobra nad złem i wybawienie od upadku przez miłość.

W. sam pisał libretta do swoich oper; w pierwszym okresie czerpał inspirację z dzieł in. autorów (C. Gozzi, W. Szekspir, E.G. Bulwer), później tworzył wg własnych pomysłów. U podstaw dramatu muz. W. leży nieujęta w sztywne ramy metryczne, niezwykle dramatyczna, „melodia nieskończona”; jego koncepcja muz. wyrasta z tekstu i opiera się na ciągłości (nie ma cesur czy podziału na arie, recytatywy, ansamble). Jedyńa kompozycja rel. W. jest kantata *Das Liebesmahl der Apostel* (1843).

Dorobek pisarski W. obejmuje dramaty, libretta, pisma filoz. i z teorii sztuki, m.in.: *Die Kunst und die Revolution* (L 1849; *Sztuka i rewolucja*, Lw 1904), *Das Kunstwerk der Zukunft* (L 1850), *Oper und Drama* (L 1852; *Opera i dramaty*, Lw 1907), *Über Staat und Religion* (L 1864), *Über das Dirigieren* (L 1869), *Religion und Kunst* (L 1880).

J. Köhler, *Der letzte der Titanen. Richard W. Leben und Werk*, Mn 2001 (*Richard W. Ostatni tytan*, Wwa 2004); B. Pocij, *Wagner*, Kr 2004; J. de Decker, *Wagner*, P 2010 (*Wagner*, Wwa 2012).

Zbigniew Stępnia

WAHHABICI, zwolennicy radykalnego nurtu odnowy rel. w islamie sunnickim (→ islam II 1, → sunnici), powstałego w XVIII w. w wyniku działalności Muhammada ibn Abd al-Wahhaba, głoszący skrajnie fundamentalistyczną (→ fundamentalizm) interpretację islamu, utrzymaną w tradycji Ahmada ibn Hanbali i al → Ibn Tajmijji Takiego Dina.